

PETRONII ARBITRI FRAGMENTVM

Nuper Tragurij repertum.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Arinus Statileus Traguriensis, vir diligens, & eruditus, cum olim post absolutum Iurisprudentiæ studium Patauio reuersus in patriam, offendisset in Bibliotheca Nicolai Cippici amici omnibus officijs coniuncti sibi, antiquum volumen, in eoque vna cum carminibus Horatij vulgaris exempli, Satyricon Petronij Arbitri; in quo præter ea, quæ de opere huius auctoris circumferuntur, plurima notasset noua, neque in impressis legi solita, deliberare apud se cœpit de scripto publicæ literatorum delectationi non inuidendo, cum præter antiquitatem codicis, ad pretium inuenti conferre plurimum videretur, quod liber Hectori quondam Cippico possessus putabatur, huius Nicolai abauo, viro longe doctissimo, magnaque inter suos auctoritatis, & famæ, quemque tradunt literis & optimarum artium gloria

proximum floruisse Coriolano Cippico consobrino suo scriptori elegantis historia De bello Asiatico, quod Veneti cum Mahomete Secundo Turcarum Principe gessere Petri Mocenici ductu; cuius quidem scriptoris honorifica mentio extat apud Palladium Fuscum in opusculo De situ ora Illyrici, & apud M. Antonium Sabellicum De antiqua lingua reparatione: cumque idcirco satis causa habere se crederet, ne, quod inuenerat contemnendum putaret, cum doctioribus quibusq; suum consilium, primo in patria, deinde Venetijs, ac Pataui communicauit; sed inprimis cum Ioanne Rhodio profunda eruditionis, & solidi iudicij viro. & quia res visa omnibus est magni in primis momenti, propter singulare auctoris de puritate, & elegantia lingua Latina meritum, cuius germanum hunc partum vt crederet, multis, atque indubijs argumentis adducebatur: destinauit commodiori meditationi curam vulgandi scripti, notisque, & castigationibus illustrandi; sed quoniam suum propositum alijs occupationibus distentus exequi differebat, cruciabatque ea mora multorum doctorum hominum commotos expectatione animos, Venetus ad Summum Pontificem Orator suum ei rei studium, auctoritatemque commodauit: quamuis enim grauissimis vrgeatur negotijs, intentaque, & assidua mentis

agi-

agitatione opus habeat, vt suo amplissimo muneri, ea, quam omnes in eo admirantur prudentia, consilio, dexteritate respondeat; studia tamen optimarum artium, pulcherrimum sapienti viro molestis à curis laxamentum existimat: vtque est amantissimus literarum, reique literariæ promouendæ maxime cupidus, egit cum Statileo vehementer, vt saltem exemplum eius partis libri, qua Petronius hic Traguriensis ab exemplaribus vulgatis diuersus est Romam ad se mitteret; quod non tardè, nec operosè obtinuit.

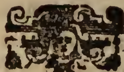
Itaque tanti Legati beneficio doctissimi cuiusque in vrbe censuræ subiectus liber, opinionem sui, quam è Dalmatia, Venetijsque ac Patauio atulerat, facilè retinere est visus. Primo, quia antiquitas scripturæ ducentorum amplius annorum (quam illi nemo non tribuit) omni illum suspicione suppositionis liberat, quod eì sæculo non adhuc adeo subtiliter saperent sermonis Romani lautitiæ, vt huius auctoris non alia re, quam elegantia commendati, famam, ac nomen tam anxiè ac laboriosè aßuere voluerint lucubrationibus suis eruditi viri: Deinde, quod lacunæ pleraque, & hiatus, quibus laborant vulgati codices, egregiè per hæc scripta explentur, & complanantur, & sicubi in ipsis lacunis verba aliqua pauca, nec integræ sententiæ extant, hoc supplemento suis

lo-

locis aptata, & suo sensui restituta leguntur; idemque accidit de narratione casus infelicis illius vitreorum vasorum artificis, quam à Ioanne Sarisberiensi accepimus Petronianam esse: cuiusmodi etiam est eodem auctore porcus Trimalcionis alijs animalibus, atque escis grauidus, qui in hoc fragmento lepidissimè describitur. Accedit res omnium grauissima, stilus non abhorrens à Petronij charactere: Verum quia hoc ipsum nequaquam perpetuum est, nec paucæ dictiones occurrunt insolentes Romanis auribus, ac sententiæ etiam quadam non vsquequaque Petroniani saporis, non nemo est qui dubitat, ne id accidat scripturæ vitio non ex omni parte germanæ: alijs librariorum culpa esse videtur, qui exscribendo alia ex alijs exemplaria errores erroribus accumularint, notasque fortasse in margine librorum inuentas auctoris verbis immiscuerint. Nobis rem in medio ponere consilium est, & iudicio legentium integram relinquere: itaque fragmentum ipsum Statilei eius inuentoris manu diligenter à suo veteri exemplari descriptum, nudum, & quale ab eodem impetratum accepimus, correctis dumtaxat nonnullis grauioribus orthographiæ mendis, publici iuris facere decreuimus; quo materia præbeatur decoris ingenijs, & huiusmodi linguæ Latinæ munditiarum intelligentibus,

in

in hoc se puluere exercendi, scriptoremq; omnium lepidissimum hac etiam sui parte à temporis iniuriis vindicandi. Accipe igitur humanissime Lector hunc nostrum, qualiscunque est, laborem, & conatum promouendi pro virili parte Latinas literas boni consule; operisque elegantissimi integritati, quantum licuit, consultum esse pro tuo erga bonas artes studio gratulare.

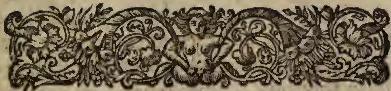

DO-

DOMINICVS CONTARENO Dei Gratia Dux Venet. &c. Nobilib., & Sapientib. Viris Michaeli Mauroceno de suo mandato Potestati, & Simeoni Contareno Capitaneo Paduæ, fidelibus dilectis salutem, & dilectionis affectum. Significamus vobis hodie in Consilio Nostro Rogatorum captam fuisse partem tenoris infrascripti Videlicet. Che per effetto di gratia sia concesso Priuileggio à Paulo Frambotti Libraro, e Stampatore di Padoua, che altri, che lui per dieci anni non possa stampar il nuouo Fragmento delle opere di Petronio Arbitro, ritrouato à Traù, ò stampato tenere, ò vendere in pena della perdita di tutti gl'essemplari, e di D. 500. come consigliano li Refformatori del Studio di Padoua nelle risposte lette, douendo massime soccombere à molti dispendij nella stampa dello stesso Libro.

Dat. in Nostro Duc. Pal. die 1. Dec. Indict. 2. 1663.

Iseppo Cananis Segr.

VEnerat iam tertius dies, id eſt expectatio liberæ cœnæ. Sed tot vulneribus confoſſis fuga magis placebat, quam quies. Itaque, cum mœſti deliberaremus, quo nam genere præſentem euitaremus procellam, vnus ſeruus Agamemnonis interpellauit trepidantes; &, Quid vos, inquit, neſcitis hodie apud quem fiat? Trimalcio lautiſſimus homo horologium in triclinio, & buccinatorem habet ſubornatum, vt ſubinde ſciat quantum de vita perdiderit. Amicum ergo, diligenter obliti omnium malorum, & Gytona libentiſſime ſeruile officium tuentem vſque hoc, iubemus in balneo ſequi. Nos interim veſtiti errare cæpimus, imo iocari magis, & circulis ludentem accedere; cum ſubito videmus ſenem caluum tunica veſtitum ruſſea, inter pueros capillatos ludentem pila. Nec tam pueri nos, quamquam erat operæ precium, ad ſpectaculum

duxerant, quam ipſe pater familiæ, qui ſoleatus pila praſina exercebatur;nec amplius eam repetebat, quę terram contigerat, ſed follem plenum habebat ſeruus, ſufficiebatque ludentibus. Notauimus, etiam res nouas. Nam duo ſpadones in diuerſa parte circuli ſtabant, quorum alter matellam tenebat argenteam, alter numerabat pilas, non quidem eas, quæ inter manus luſu expellente vibrabant, ſed eas, quæ in terram decidebant. Cum has ergo miramur lautitias, accurrit Menelaus, &, Hic eſt, inquit, apud quem cubitum ponitis; & quid iam principium cœnæ videtis? Et iam non loquebatur Menelaus, cum Trimalcio digitos concrepuit; ad quod ſignum matellam ſpado ludenti ſubiecit. Exonerata ille veſica, aquam popoſcit ad manus; digitoſque aſperſos paululum, in capite pueri terſit. Longum erat ſingula excipere. Itaque intrauimus balneum, & ſudore calfacti momento temporis ad frigidam eximus. Iam Trimalcio vnguento perfuſus tergebatur, non linteis, ſed pallijs ex lana molliſsima factis. Tres interim iatraliptæ in conſpectu eius falernum potabant: & cũ plurimum rixantes effunderent, Trimalcio

hoc

hoc ſuum propinaſſe dicebat. Hinc, inuolutus, coccina gauſapa, lecticæ impoſitus eſt, præcedentibus phaleratis curſoribus quatuor, & Chiramaxio, in quo deliciæ eius vehebantur, puer vetulus, lippus, domino Trimalcione deformior. Cum ergo afferretur, ad caput eius cum minimis ſimphoniacis tibijs acceſsit; & tamquam in aurem aliquid ſecretò diceret, toto itinere cantauit. Sequimur nos admiratione iam ſaturi, & cum Agamemnone ad ianuam peruenimus, in cuius poſte libellus erat, cum hac inſcriptione fixus. QVISQVIS SERVVS SINE DOMINICO IVSSV FORAS EXIERIT, ACCIPIET PLAGAS CENTVM. In aditu autem ipſo ſtabat oſtiarius praſinatus, ceraſino ſuccinctus cingulo, atque in argentea piſum purgabat. Super limen autem cauea pendebat aurea, in qua pica varia intrantes ſalutabat. Ceterum ego dum omnia ſtupeo, pene reſupinatus crura mea fregi. Ad ſiniſtram enim intrantibus, non longe ab oſtiarij cella, canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus, ſuperq; quadrata littera ſcriptum (CAVE CANEM) Et collegæ mei quidem riſerunt; ego autem collecto ſpiritu, non de-

 ſtiti

ſtiti totum parietem perſequi. Erat autem venalitium titulis pictum, & ipſe Trimalico capillatus caduceum tenebat. Mineruaq; ducente Romam intrabat. Hinc quemadmodum ratiocinari didiciſſet, deinque diſpenſator factus eſſet, omnia diligenter curioſus pictor cum inſcriptione reddiderat: In deficiente vero iam porticu leuatum mento in tribunal excelſum Mercurius rapiebat. Præſto erat Fortuna cornu abundanti copioſa, & tres Parcæ aurea penſa torquentes. Notaui etiam in porticu gregem curſorum cum magiſtro ſe exercentem. Præterea grande armarium in angulo vidi, in cuius ædicula erant Lares argentei poſiti, Veneriſq; ſignum marmoreum, [poſitum] & pixis aurea non puſilla, in qua barbam ipſius conditam eſſe dicebant. Interrogare ergo atrienſem cœpi, quas in medio picturas haberent. Iliada, & Odyſſeam, inquit, ac lenatis gladiatorium munus non licebat multatiam conſiderare. Nos, iam ad triclinium perueneramus, in cuius parte prima procurator rationes accipiebat: & quod præcipue miratus ſum, in poſtibus triclinij faſces erant cum ſecuribus fixi, quorum imam partem quaſi embulum nauis

æneum finiebat; in quo erat ſcriptum. CN. Pompeio Trimalcioni Se Viro Avgvstali Cinnamvs Dispensator. Sub eodem titulo, & lucerna bilychnis de camera pendebat, & duæ tabulæ in vtroque poſte defixæ; quarum altera, ſi bene memini, hoc habebat inſcriptum: III, Et Pridie Kalendas Ianvarias Cn. Noster Foras Coenat. altera Lunæ curſum, ſtellarumque ſeptem imagines pictas, & qui dies boni, quique incommodi eſſent, diſtinguente bulla notabantur. His repleti voluptatibus, cum conaremur in triclinium intrare, exclamauit vnus ex pueris, qui ſuper hoc officium erat poſitus: Dextro pede. Sine dubio pauliſper trepidauimus, ne contra præceptum aliquis noſtrum limen tranſiret. Cæterum, vt pariter mouimus dextros greſſus, ſeruus nobis diſpoliatus procubuit ad pedes, ac rogare cœpit, vt ſe pœnæ eriperemus; nec magnum eſſe peccatum ſuum, propter quod periclitaretur. Subducta enim ſibi veſtimenta diſpenſatoris in balneo, quæ vix fuiſſent decem ſeſtertiorum. Retulimus ergo dextros pedes, diſpenſatoremque in precario aureos numerantem deprecati ſu-

mus, vt seruo remitteret pœnam. Superbus ille sustulit vultum, & , Non tam iactura me mouet, inquit, quàm negligentia nequissimi serui. Vestimenta mea cubitoria perdidit, quæ mihi natali meo cliens quidam donauerat, Tyria sine dubio, sed iam semel lota. Quicquid ergo est dono vobis. Obligati tam grandi beneficio cum intrassemus triclinium, occurrit nobis ille idem seruus, pro quo rogaueramus, & stupentibus spississima basia impegit, gratias agens humanitati nostræ, Ad summam, statim scietis, ait, cui dederitis beneficium. vinum dominicum ministratoris gratia est. Tandem ergo discubuimus, pueris Alexandrinis aquam in manus niuatam infundentibus, alijsque insequentibus ad pedes, ac paronychia cum ingenti subtilitate tollentibus. Ac ne in hoc quidem tam molesto tacebant officio, sed obiter cantabant. Ego experiri volui, an tota familia cantaret. Itaque potionem poposci: paratissimus puer, non minus me acido cantico excepit, & quisquis aliquid rogatus erat, vt daret, pantomimorum non patris familiæ triclinium crederes. Allata est tum gustatio valde lauta. Nam iam omnes discubuerant

præter vnum Trimalcionem, cui locus nouo more primus ſeruabatur. Ceterum in promulſidari aſellus erat Corinthius cum biſaccio poſitus, qui habebat oliuas in altera parte albas, in altera nigras. Tegebant aſellum duæ lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inſcriptum erat, & argenti pondus. Ponticuli etiam ferruminati ſuſtinebant glires melle, ac papauere ſparſos. fuerunt & tomacula ſupra craticulam feruentia argenteam poſita, & infra craticulam, Syriaca pruna cum granis punici mali. In his eramus lautitijs, cum ipſe Trimalcio ad ſimphoniam allatus eſt, poſituſque inter ceruicalia munitiſsima expreſſit imprudentibus riſum. Pallio enim coccineo adraſum excluſerat caput, circaque oneratas veſte ceruices laticlauiam immiſerat mappam, fimbrijs hinc atq; illinc pendentibus, habebat. etiam in minimo digito ſiniſtræ manus anulum grandem ſubauratum, extremo vero articulo digiti ſequentis minorem, vt mihi videbatur, totum aureum, ſed plane ferreis veluti ſtellis ferruminatum. Et ne has tantum oſtenderet diuitias, dextrum nudauit lacertum armilla aurea cultum, & eboreo circulo lamina

ſplendente connexum. Vt deinde pinna argentea dentes perfodit, Amici, inquit, nondum mihi ſuaue erat in triclinium abſens more vobis venire, ſed ne diutius abſentivus eſſem, voluptatem mihi negaui. Permittis tamen finiri luſum. Sequebatur puer cum tabula terebintina, & criſtallinis teſſeris, notauiq; rem omnium delicatiſſimã. Pro calculis enim albis, ac nigris aureos, argenteoſque habebat denarios. Interim dum ille omnium textorum dicta inter luſum conſumit, guſtantibus adhuc nobis repoſitorium allatum eſt cum corbe, in quo gallina erat lignea patentibus in orbem alis, quales, quæ incubant oua. Acceſſere continuo duo ſerui, & ſymphonia ſtrepente ſcrutari paleam cœperunt, erutaq; ſubinde pauonina oua diuiſere conuiuis. Conuertit ad hanc ſcenam Trimalcio vultum: &, Amici, ait, pauonis oua gallinæ iuſſi ſupponi, & mehercules timeo ne iam concepta ſint; tentemus tamen ſi adhuc ſorbilia ſunt. accipimus nos cochlearia non minus ſelibras pendentia, ouaque ex farina pingui figurata pertundimus. Ego quidem pene proieci partem meam: nam videbatur iam in pullum coiſſe. Deinde vt audiui ve-
tercm

terem conuiuam, Hic nescio quid boni debet esse, persecutus putamen manu, pinguissimam ficedulam inueni piperato vitello circundatam. Iam Trimalcio eadem omnia lusu intermisso popofcerat, feceratque potestatem clara voce, si quis nostrum iterum vellet mulsum sumere, cum subito signum symphonia datur, & gustatoria pariter à Choro cantante rapiuntur. Ceterum inter tumultum, cum forte parasis excidisset, & puer iacentem sustulisset, animaduertit Trimalcio, colaphisque objurgare puerum, ac proijcere prorsus parasidem iussit. Insecutus est lecticarius argentumq; inter reliqua purgamenta scopis cępit verrere. Subinde intrauerunt duo Aethiopes capillati, cum pusillis vtribus, quales solent esse, qui arenam in amphitheatro spargunt, vinumque dedere in manus, aquam enim nemo porrexit. Laudatus propter elegantias dominus, Equum, inquit, Mars amat: itaque iussit suam cuique mensam assignari. obiter, & pædissimi serui minorem nobis æstum frequentia sua facient. Statim allatæ sunt amphoræ vitreæ, diligenter gypsatæ, quarum in ceruicibus pittacia erant affixa, cum hoc titulo. FALERNVM OPI-

MIA-

MIANVM ANNORVM CENTVM. Dum titulos perlegimus, complosit Trimalcio manus, & He heu, inquit, ergo diutius viuit vinum, quam homuncio! Quare tangomenas faciamus; vita vinum est: Verum Opimianum præsto; heri non tam bonum posui, & multo honestiores cœnabant. Potantibus ergo, & curatissimè nobis lautitias mirantibus, laruam argenteam attulit seruus sic aptatam, vt articuli eius, vertebræque laxatæ in omnem partem verterentur. Hanc cum super mensam semel, iterumque abiecisset & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit

He heu nos miseros, quam totus homuncio
nil est!
Sic erimus cuncti, postquam nos auferet
Orcus

Ergo viuamus, dum licet esse bene. Laudationem ferculum est insecutum, planè non pro expectatione magnum, nouitas tamen omnium conuertit oculos. Rotundum enim repositorium duodecim habebat signa in orbe disposita, superque proprium, conuenientemque materiæ structor imposuerat cibum: super arietem, cicer arietinum: super taurum, bubulæ frustum: super

geminos, testiculos ac renes: super cancrum, coronam: super leonem, ficum africanum: super virginem, steriliculam: super libram, stateram, in cuius altera parte scriblita erat, in altera placenta: super scorpionem, pisciculum marinum: super sagittarium, oclopetam: super capricornum, in quo cornua erant, locustam marinam: super aquarium, anserem: super pisces, duos mullos. In medio autem cespes cum herbis excisus fauum sustinebat. Circumferebat Aegyptius puer clibano argenteo panem, atque ipse etiam teterrima voce de Laserpicario mimo canticum extorsit. Nos vt tristiores ad tam viles accessimus cibos, Suadeo, inquit, Trimalcio, cęnemus; hoc est jus cœnæ. Hæc vt dixit, ad symphoniam quatuor tripudiantes percurrerunt, superioremque partem repositorij abstulerunt; quo facto videmus infra, scilicet in altero ferculo, altilia, & sumina, leporemque in medio pinnis subornatum, vt Pegasus videretur. Notauimus, etiam circa angulos repositorij Marsyas quatuor, ex quorum vtriculis garum piperatum currebat super pisces, qui in Euripo natabant. Damus omnes plausum à familia inceptum, & res ele-

ctis-

ctissimas ridentes aggredimur. Non minus & Trimalcio eiusmodi methodio lætus, Carpe, inquit. Processit statim scissor, & ad symphoniam gesticulatus ita lacerauit obsonium, vt putares essem Darium hydraule cantante pugnare. Ingerebat nihilominus Trimalcio lentissima voce, Carpe, Carpe. Ego suspicatus aliquam vrbanitatem totiens iteratam vocem pertinere, non erubui eum qui supra me accumbebat, hoc ipsum interrogare. at ille, qui sæpius eiusmodi ludos spectauerat, vides illum, inquit, qui obsonium carpit? Carpus vocatur. Ita quotiescumque dicit Carpe, eodem verbo, & vocat, & imperat. Non potui amplius quicquam gustare, sed conuersus ad eum, vt quamplurima exciperem, longe accersere fabulas cœpi, sciscitarique quæ esset mulier illa, quæ huc, atque illuc discurreret. Vxor, inquit, Trimalcionis. Fortunata appellatur, quæ nummos modio metitur. Et modo, modo quid fuit? Ignoscet mihi genius tuus, noluisses de manu illius panem accipere. Nunc, quid, nec quare, in caelum abijt, & Trimalcionis topanta est; ad summam, mero meridie si dixerit illi tenebras esse, credet. Ipse nescit quid

ha-

habeat, adeo saplutus est; sed hæc lupatria prouidet omnia, &, vbi non putes, est sicca, sobria bonorum consiliorum. Tantum auri vides; est tamen malae linguæ pica puluinaris: quem amat, amat: quem non amat, non amat. Ipse Trimalcio fundos habet, qua milui volant, numorum numos: argentum in ostiarij illius cella plus iacet, quam quisquam in fortunis habet. Familia vero babæ! babæ! non me hercules puto decimam partem esse, quæ dominum suum nouit. Ad summam quemuis ex istis babæcalis in rutæ folium conijciet. Nec est quod putes illum quicquam emere; omnia domi nascuntur: lana: credræ: piper: lac gallinaceum si quæsieris, inuenies. Ad summam parum illi bona lana nascebatur, arietes à Tarento emit, & eos curauit in gregem. Mel Atticum vt domi nasceretur, apes ab Athenis iussit afferri. obiter, & vernaculæ, quæ sunt meliusculæ à Greculis fient. Ecce intra hos dies scripsit, vt illi ex India semen boletorum mitteretur; nam mulam quidem nullam habet, quæ non ex Onagro nata sit. Vides tot culcitras? Nulla, non aut conchiliatum, aut coccineum tomentum habet. Tanta est animi beatitudo. Re-

liquos autem collibertos eius caue contemnas. valde ſuccoſi ſunt. Vides illum, qui in imo imus recumbit? hodie ſua octingenta poſſidet; de nihilo creuit: ſolebat collo modo ſuo ligna portare. Sed quomodo dicunt, ego nihil ſcio, ſed audiui, quomodo incuboni pileum rapuiſſet, & theſaurum inuenit. Ego nemini inuideo, ſi qua Deus dedit; eſt tamen ſub alapa, & non vult ſibi male. Itaque proximè cum hoc tituló proſcripſit. C. POMPEIVS DIOGENES EX KALENDIS IVLIIS COENACVLVM LOCAT IPSE ENIM DOMVM EMIT. Quid ille, qui libertini loco iacet? quam bene ſe habuit? non impropero. Ille ſextertium ſuum vidit decies, ſed malè vacillauit. Non puto illum capillos liberos habere; nec me hercules ſua culpa, ipſo enim homo melior non eſt; ſed liberti ſcelerati, qui omnia ad ſe fecerunt. Scito autem ſociorum olla malè feruet, & vbi ſemel res inclinata eſt, amici de medio. Et quam honeſtam negotiationem exercuit, quod illum ſic vides exe? libitinarius fuit. Solebat ſic cœnare quomodo rex, apros gauſapatos opera piſtoria, viſcocos, piſtores. Plus vini ſub menſa effundebatur, quam aliquis in cella habet.

bet. Phantaſia, non homo. Inclinatis quoque rebus ſuis, cum timeret, ne creditores illum conturbare exiſtimarent, hoc titulo cautionem proſcripſit. IVLIVS PROCVLVS AVCTIONEM FACIET RERVM SVPERVACVARVM. Interpellauit tam dulces fabulas Trimalcio; nam iam ſublatum erat ferculum, hilareſq; conuiuæ vino, ſermonibuſque publicatis operam cœperant dare. Is ergo reclinatus in cubitum, hoc vinum, inquit vos oportet ſuaue faciatis, piſces natare oportet. Rogo, me putatis illa cęna eſſe contentum, quam in theca repoſitorij videratis? ſic notus Vlyxes? quid ergo eſt? oportet etiam inter cęnandum philologiam noſſe. Patrono meo oſſa bene quieſcant, qui me hominem inter homines voluit eſſe. Nam mihi nihil noui, poteſt afferri, ſicut ille feri culuſta mel habuit praxim. Cælus hic, in quo duodecim Dij habitant in totidem ſe figuras conuertit, & modo fit aries. Itaque quiſquis naſcitur illo ſigno, multa pecora habet, multum lanæ: caput pręterea durum, frontem expudoratam, cornu acutum. Plurimi hoc ſigno ſcolaſtici naſcuntur, & arieti illi. Laudamus vrbanitatem Mathematici; itaque

adiecit. Deinde totus cœlus taurulus fit. Itaque tunc calcitrosi nascuntur, & bubulci, & qui se ipsi pascunt. In geminis autem nascuntur bigæ, & boues, & colei, & qui vtrosque parietes linunt. In cancro ego natus sum; ideo multis pedibus sto, & in mari, & in terra multa possideo. nam cancer, & hoc, & illoc quadrat; & ideo iam dudum nihil super illum posui, ne genesim meam premerem. In leone cataphage nascuntur, & imperiosi. In virgine mulieres, & fugitiui, & compediti. In libra laniones, & vnguentarij, & quicumque aliquid expediunt. In scorpione venenarij, & percussores. In sagittario strabones, qui holera spectant, lardum tollunt. In capricorno erumnosi, quibus præ mala sua, cornua nascuntur. In aquario copones, & cucurbitæ. In piscibus obsonatores, & rethores; sic orbis vertitur, tamquam mola: & semper aliquid mali facit, vt homines aut nascantur, aut pereant. Quod autem in medio cespitem videtis, & super cespitem fauum, nihil sine ratione facio. Terra mater est in medio, quasi ouum corrotundata: & omnia bona in se habet, tamquam fauus. Sophos vniuersi clamamus, & sublatis ma-

nibus

nibus ad camaram, iuramus Hipparchum, Aratumq; comparandos illi homines non fuisse; Donec aduenerunt ministri, ac toralia proposuerunt toris, in quibus retia erant picta, subsessoresque cum venabulis, & totus venationis apparatus. Nec dum sciebamus, mitteremus suspiciones nostras, cum extra triclinium clamor sublatus est ingens: & ecce canes laconici etiam circa mensam discurrere cęperunt. Secutum est hos repositorium, in quo positus erat primæ magnitudinis aper, & quidem pileatus, è cuius dentibus sportellæ dependebant duæ palmulis textæ, altera Caryotis, altera Thebaicis repleta: circa autem minores porcelli ex copto placentis facti, quasi vberibus imminerent. Scropham esse positam significabant, & hi quidem apophoreta fuerunt. Ceterum ad scindendum aprum non ille carpus accessit, qui altilia lacerauerat; sed barbatus ingens, fascijs cruralibus alligatus, & alicula subornatus polymita, strictoque venatorio cultro latus apri vehementer percussit, ex cuius plaga turdi euolauerunt. Parati aucupes cum arundinibus fuerunt, & eos circa triclinium volitantes momento exceperunt. Inde,

cum ſuum cuique iuſſiſſet referri Trimalcio, adiecit: Etiam videte, quam porcus ille ſiluaticus totam comederit glandem. Statim pueri ad ſportellas acceſſerunt, quæ pendebant è dentibus, Thebaicaſque, & Caryotas ad numerum diuiſere cœnantibus. Interim ego, qui priuatum habebam ſeceſſum in multas cogitationes diductus ſum, quare aper pileatus intraſſet. Poſtquam itaque omnis bacaluſias conſumpſi, duraui interrogare illum interpretem meũ, quid me torqueret. At ille: Plane etiam hoc ſeruus tuus indicare poteſt. Non enim ænigma eſt, ſed res aperta. Hic aper, cum heri ſummam cœnam vindicaſſet, à conuiuijs dimiſſus: Itaque hodie tamquam libertus in conuiuium reuertitur. Damnaui ego ſtuporem meum, & nihil amplius interrogaui, ne viderer nunquam inter honeſtos cœnaſſe. Dum hæc loquimur, puer ſpecioſus, vitibus, hederiſque redimitus, modo Bromium, interdum Lyæum, Euchiumque confeſſus, calathiſco vuas circumtulit, & poemata domini ſui acutiſſima voce traduxit; ad quem ſonum conuerſus Trimalcio: Dionyſe, inquit, liber eſto. Puer detraxit pileum apro, capitique ſuo impoſuit. Tum

Trimalcio rurſus adiecit: Non negabitis me, inquit, habere Liberum patrem. Laudauimus dictum Trimalcionis, & circumeuntes puerum ſane perbaſiamus. Ab hoc ferculo Trimalcio ad laſammum ſurrexit. Nos libertatem ſine tyranno nacti, cępimus inuitare conuiuarum ſermones; Clamat itaque primus, cum pataracina popoſciſſet; Dies, inquit, nihil eſt: dum verſas te, nox fit; itaque nihil eſt melius, quam de cubiculo recta in triclinium ire. Et mundum frigus habuimus: vix me balneus calfecit; tamen calda potio veſtiarius eſt. Staminatas duxi, & plane matus ſum; vinum mihi in cerebrum abijt. Excepit Seleucus fabulæ partem: Et ego, inquit, non cotidie lauor; Baliſcus enim fullo eſt. Aqua dentes habet, & cor noſtrum cotidie liqueſcit; ſed, cum mulſipultarium obduxi, frigori læcaſim dico; Nec ſane lauare potui, fui enim hodie in funus. Homo bellus, tam bonus Chryſantus animam ebulijt: modo, modo me appellauit: videor mihi cum illo loqui. Hej eſt, Hej. Vtres inflati ambulamus, minores quam muſcæ. ſinis tamen aliquam virtutem habent: nos non pluris ſumus, quam bullæ. Et quid ſi non abſtinax fuiſſet?

quinque dies aquam in os suum non coniecit, non micam panis, tamen abijt. At plures medici illum perdiderunt, imo magis malus fatus; medicus enim nihil aliud est, quam animi consolatio; tamen bene elatus est, vitali lecto, stragulis bonis: planctus est optime, manumisit aliquod, etiam si maligne illum plorauit vxor. Quid si non illam optime accepisset? sed mulier, miluinum genus. nemini nihil boni facere oportet, æque est enim ac si in puteum conijcias. sed antiquus amor carcer est. Molestus fuit Phileros, qui proclamauit: Viuorum meminerimus: ille habet, quod sibi debebatur: honestè vixit, honestè obijt. quid habet quod queratur? abbas secreuit, & paratus fuit quadrantem de stercore mordicus tollere. Itaque creuit, quid quid creuit, tamquam fauus. Puto me hercules illum reliquisse solida centum, & omnia in numis habuit. De rè tamen ego verum dicam, qui linguam caninam comedi. Duræ buccæ fuit, linguosus, discordia, non homo. Frater eius fortis fuit, amicus amico, manu vncta, plena mensa, & inter initia malam parram pilauit. Sed recorrexit costas illius prima vindemia, vendidit enim

vi-

vinum quantum ipſe voluit; &, quod illius mentum ſuſtulit, hereditatem accepit, ex qua plus inuolauit, quam illi relictum eſt. Et ille ſtips, dum fratri ſuo iraſcitur, neſcio cui terræ filio patrimonium legauit. Longe fugit, quiſquis ſuos fugit. Habuit autem oracularios ſeruos, qui illum peſſum dederunt: Nunquam autem recte faciet, qui cito credit; vtique homo negotians; tamen verum, quod frunitus eſt, quam diu vixit: cui datum eſt, non cui deſtinatum; Plane fortunæ filius, in manu illius plumbum aurum fiebat. Facile eſt autem, vbi omnia quadrata currunt. Et quod putas illum annos ſecum tuliſſe ſeptuaginta, & ſupra; ſed corneolus fuit, ætatem bene ferebat, niger tamquam coruus. Noueram hominem olim oliorum, & adhuc ſalax erat. Non me hercules illum puto in domo canem reliquiſſe. Imo etiam puellarius erat: omnis Mineruæ homo, nec improbo; hoc ſolum enim ſecum tulit. Hæc Phileros dixit; illa Ganymedes: Narrat is, quod nec ad cœlum, nec ad terram pertinet; cum interim nemo curat, quid annona mordet. Non me hercules hodie buccum panis inuenire potui, & quomodo ſiccitas perſe-

uerat. iam annum esurio. Aedilibus male eueniat, qui cum pistoribus colludunt: serua me, seruabo te. Itaque populus minutus laborat, nam isti maiores maxillæ semper Saturnalia agunt. O si haberemus illos leones, quos ego hic inueni, cum primum ex Asia veni! Illud erat viuere. Similia Sicilia interiores, & laruas, sic istos peridopabant, ut illis Iuppitet iratus esset. Sed memini Safinium, tunc habitabat ad arcum veterem me puero, piper, non homo. Is quacumque ibat terram adurebat; sed rectus, sed certus, amicus amico, cum quo audacter posses in tenebris micare. In curia autem, quomodo singulos vel pilabat, tractabat, nec scemas loquebatur, sed dilectum cum ageret; Porrò in foro, sic illius vox crescebat, tamquam tuba; nec sudauit unquã, nec expuit. Puto enim, nescio quid asia Dis habuisse. Et quam benignus resalutare, nomina omnium reddere, tamquam vnus de nobis. Itaque illo tempore annona pro luto erat. Asse panem quem emisses non potuisses cum altero deuorare; nunc oculum bubulum vidi maiorem. Hei, Hei quotidie hęc colonia retrouersus crescit, tamquam coda vituli. Sed quare non habemus ædilem triũ

cau-

cauniarum, qui ſibi mauult aſſem, quam vitam noſtram. Itaque domi gaudet: plus in die nummorum accipit, quam alter patrimonium habet. Iam ſcio vnde acceperit denarios mille aureos; ſed, ſi nos coleos haberemus, non tantum ſibi placeret. Nunc populus eſt domi leones, foras vulpes; Quod ad me attinet iam pannos meos comedi, & ſi perſeuerat hæc annona caſulas meas vendam. Quid enim futurum eſt, ſi nec Dij, nec homines eius coloniæ miſerentur? Ita meos fruniſcar, vt ego puto omnia illa ædilibus fieri. Nemo enim cœlum cœlum putat, nemo ieiunium ſeruat, nemo Iouem pili facit; ſed omnes opertis oculis bona ſua computant. Antea ſtolatæ ibant nudis pedibus in cliuum, paſſis capillis, mentibus puris, & Iouem aquam exorabant; itaque ſtatim vrceatim plovebat, aut tunc, aut numquam; & omnes ridebant, ut Dij tamquam mures. Itaque Dij pedes lauatos habent: quia nos religioſi non ſumus, agri iacent. Oro te, inquit Echion centenarius, melius loquere. Modo ſic, modo ſic, inquit. Ruſticus varium porcum perdiderat. quod hodie non eſt, cras erit; ſic vita truditur; Non me hercules patria melior dici poteſt,

si homines haberet; sed laborat hoc tempore, nec hæc sua. Non debemus delicati esse: vbique medius cœlus est. Tu, si alicubi fueris, dices hic porcos coctos ambulare. Et ecce habituri sumus munus excellente inter duo, die festa, familia non lanistitia, sed plurimi liberti. Et Titus noster magnum animum habet, & est caldicer, ebrius; aut hoc, aut illud erit. Quod vtique, nam illi domesticus sum, non est mixcix. Ferrum optimum daturus est, sine fuca: carnarium in medio, vt amphitheatrum videat. Et habet, vnde relictum est illi sestertium trecenties; decessit illius pater male: vt quadringenta impendat non sentiet patrimonium illius, & sempiterno nominabitur. Iam manios aliquot habet, & mulierem essedariã, & dispensatorem Glyconis, qui deprehensus est, cum domina sua delectaretur; Videbis populi rixam inter zelotypos, & amasiunculos. Glyco autem, sestertiarius homo, dispensatorem ad bestias dedit. Hoc est, se ipsum traducere. Quid seruus peccauit, qui coactus est facere? Magis illa matella digna fuit, quam taurus iactaret? sed qui asinum non potest, stratum cædit. Quid autem Glycon putabat Hermogenis filiam

vn-

vnquam bonum exitum facturam? Ille miluo volanti poterat vngues resecare. Colubra restem non parit. Glyco, Glyco dedit suas; itaque, quandiu vixerit, habebit stigma, nec illam nisi Orcus delebit; sed sibi quisque peccat. Sed subolfacio, quod nobis epulum daturus est Mammea, binos denarios mihi,& meis; quod si hoc fecerit,eripiat Norbano totum fauorem. Scias oportet, plenis velis hunc vinciturum. Et reuera, quid ille nobis boni fecit? Dedit gladiatores sestertiarios,iam decrepitos,quos si sufflasses cecidissent;iam meliores bestiarios vidi. Occidit de lucerna equites: putares eos gallos gallinaceos: alter burdubasta: alter loripes: tertiarius: mortuus pro mortuo, qui habet neruia præcisa. Vnus alicuius staturæ fuit Thrax, qui & ipse ad dictata pugnauit; ad summam, omnes postea secti sunt, adeo de magna turba adhebete acceperant, plane fugæ meræ. Munus tamen, inquit, tibi dedi: Et ego tibi plodo. Computa, & tibi plus do, quam accepi: manus manum lauat. Videris mihi Agamemnon dicere: Quid iste argutat molestus? Quia tu; qui potes loquere, non loqui. Non es nostræ fasciæ, & ideo pauperorum verba

de-

deridẽs. Scimus te præ litteras fatuum esse. Quid ergo est? Aliqua die te persuadeam, ut ad villam venias, & videas casulas nostras: inueniemus quod manducemus; pullum, oua. Belle erit, etiam si omnia hoc anno tempestas dissipare paravit; inueniemus ergo vnde saturi fiamus. Etiam tibi discipulus crescit Cicaro meus, iam quatuor parti dicit; si vixerit habebis ad latus seruulum. Nam, quidquid illi vacat, caput de tabula non tollit: ingeniosus est, & bono filo, etiã si tum naues morbosus est. Ego illi iam tres cardeles occidi, & dixi, quod mustella comedit. Inuenit tamen alias neruas, & libentissime pingit. Ceterum iam Græculis calcem impingit, & Latinas cœpit non male appetere, etiamsi magister eius sibi placens sit. Nec vno loco consistit, sed venit dem litteras, sed non vult laborare. Est & alter, non quidem doctus, sed curiosus, qui plus docet, quam scit. Itaque feriatis diebus solet domum venire, & quicquid dederis contentus est. Emi ergo nunc puero aliquot libra rubricata, quia volo illum, ad domus rationem, aliquid de iure gustare. Habet hæc res panem. Nam litteris satis inquinatus est; quod si resilierit, destinaui

illum

illum artificij docere, aut conſtreinum, aut præconem, aut certè cauſidicum, quod illi auferre non poſſit niſi Orcus. Ideo illi cotidie clamo: Primigeni, crede mihi, quicquid diſcis tibi diſcis. Vides Phileronem cauſidicum, ſi non didiciſſet, hodie famem à labris non abigeret. Modo, modo collo ſuo circumferebat onera venalia: nunc etiã aduerſus Norbanum ſe extendit. Litteræ theſaurum eſt, & artificium nunquam moritur. Eiuſmodi fabulæ vibrabant, cum Trimalcio intrauit, & deterſa fronte vnguento, manus lauit, ſpacioque minimo interpoſito: Ignoſcite mihi (inquit) amici, multis iam diebus venter mihi non reſpondit, nec medici ſe inueniunt, profuit mihi tamé maleicorum, & tæda, ex aceto. Spero tamen iam ventrem pudorem ſibi imponit; alioquin circa ſtomachum mihi ſonat, putes taurum; Itaque, ſi quis veſtrum voluerit ſua re cauſa facere, non eſt, quod illum pudeat. Nemo noſtrum ſolide natus eſt. Ego nullum puto tam magnum tormentum eſſe, quam continere. Hoc ſolum vetare, ne Iouis poteſt. Rides Fortunata? quæ ſoles me noctc deſomnem facere. Nec tamen in triclinio vllum vetui facere, quod ſe iuuet. Et medi-

ci vetant continere; vel, si quid plus venit, omnia foras parata sunt: aqua, lassant, & cetera minutalia; Credite mihi, anathimia is si in cerebrum it, & in toto corpore fluctum facit; multos scio sic perijsse, dum nolunt sibi verum dicere. Gratias agimus liberalitati, indulgentiæque eius, & subinde castigamus crebris potiunculis risum. Nec adhuc sciebamus nos in medio lautitiarum, quo aiunt, diuo laborare. Nam cum mundatis ad symphoniam mensis tres albi sues in triclinium adducti sunt, capistris, & tintinabulis culti, quorum vnum bimum nomenculator esse dicebat, alterum trimum, tertium vero iam senem. Ego putabam petauristarios intrasse, & porcos, sicut in circulis mos est, portenta aliqua facturos. Sed Trimalcio expectatione discussa: Quem, inquit, ex eis vultis in cœnam statim fieri? Gallum enim gallinaceum, penthiacum, & eiusmodi nænias rustici faciunt: mei coci etiam vitulos eno cocto solent facere. Cótinuoque cocum vocari iussit, & non expectata electione nostra maximum natu iussit occidi. Et clara voce: Ex quota decuria es? cum ille se ex quadragesima respondisset: Emptitius, inquit, an domi natus es? Neu-

trum, inquit cocus, ſed teſtamento Panſæ tibi relictus ſum. Vide ergo, ait, diligenter ponas; ſi non, te iubebo in decuriam viatorum conijci. Et quidem cocum potentia admonitum in culinam obſonium duxit. Trimalcio autem miti ad nos vultu reſpexit: Et vinum, inquit, ſi non placet mutabo, vos illud oportet bonum faciatis. Deorum beneficio non emo, ſed nunc quicquid ad ſaliuam facit in ſuburbano naſcitur eo, quod ego adhuc non noui. Dicitur confine eſſe Tarracinentibus, & Tarentinis; nunc coniungere agellis Siciliam volo, vt cum Africam libuerit ire, per meos fines nauigem. Sed narra tu mihi Agamemnon quam controuerſiam hodie declamaſti. Ego autem ſi cauſas non ago, in diuiſione tamen litteras didici, & ne me putes ſtudia faſtiditum, tres Bibliothecas habeo, vnam Græcam, alteram Latinam. Dic ergo, ſi me amas, periſtaſin declamationis tuæ. Cum dixiſſet Agamemnon: Pauper, & diues inimici erant; ait Trimalcio, Quid eſt pauper? Vrbane, inquit Agamemnon, & neſcio quam controuerſiam expoſuit. Statim Trimalcio: Hoc, inquit, ſi factum eſt, controuerſia non eſt; ſi factum non eſt, nihil eſt. Hæc, aliaq; cum

effusissimis prosequeremur laudationibus, Rogo, inquit, Agamemnon mihi carissime, nunquid duodecim ærumnas Herculis tenes, aut de Vlisse fabulam, quemadmodum illi Cyclops pollicem poricino extorsit? Solebam hæc ego puer apud Homerum legere. Nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis meis vidi in ampulla pendere; & cum illi pueri dicerent, Sibylla tethilis, respondebat illa, apothan in helo. Nondum efflauerat omnia, cum repositorium cum sue ingenti mensam occupauit. Mirari nos celeritatem cœpimus, & iurare ne gallum quidem gallinaceum tam cito percoqui potuisse; tanto quidem magis, quod longe maior nobis porcus videbatur esse, quam paulo ante aper fuerat. Deinde magis, magisque Trimalcio intuens eum: Quid? Quid, inquit, porcus hic non est exenteratus? Non me hercules est. Voca, voca cocum in medio. Cum constitisset ad mensam cocus tristis, & diceret se oblitum esse exenterare. Quid oblitus? Trimalcio exclamat: putes illum piper, & cuminum non coniecisse? despolia. Non fit mora: despoliatur cocus, atque inter duos tortores mœstus consistit. Deprecari tamen omnes cœperunt, & dicere:

Solet fieri,rogamus mittes;postea si fecerit nemo nostrum pro illo rogabit. Ego crudelissimæ seueritatis non potui me tenere, sed inclinatus ad aurem Agamemnonis: Plane, inquam, hic debet seruus esse nequissimus; aliquis obliuisceretur porcum extenterare? non,mehercules illi ignoscerem, si piscem præterisset. At non Trimalcio, qui relaxato in hilaritatem vultu: Ergo, inquit, quia tam malæ memoriæ es, palam nobis illum exentera. Recepta cocus tunica cultrum arripuit, porcique ventrem hinc, atque illinc timida manu secuit. Nec mora, ex plagis ponderis inclinatione crescentibus, tomacula cum betulcus effusa sunt. Plausum, post hoc automaton,familia dedit, & Gaio feliciter conclamauit: nec non cocus potione oneratus est, etiam argentea corona, poculumque in lance accepit Corinthia,quam cum Agamemnon propius consideraret,ait Trimalcio: Solus sum, qui vera Corinthia habeam.Expectabam,vt pro reliqua insolentia, diceret sibi vasa Corintho afferri. Sed ille melius: Et forsitan, inquit, quæris, quare solus Corinthia vera possideam? quia scilicet ærarius,à quo emo, Corinthus vocatur; quid est autem Corin-

thium,

thium, nisi quis Corinthum habeat? Et, ne me putetis nesapium esse, valde bene scio, vnde primum Corinthia nata sint. Cum Ilium captum est, Annibal homo vafer, & magnus scelio omnes statuas æneas, & aureas, & argenteas in vnum rogum congessit, & eas incendit; factæ sunt in vnum æra miscellanea. Ita ex hac massa fabri sustulerunt, & fecerunt catilla, & paropsides, statuncula. Sic Corinthia nata sunt ex omnibus in vnum, nec hoc, nec illud. Ignoscetis mihi quid dixero, ego malo mihi vitrea. Certè nolunt, quod si non frangerentur mallem mihi quam aurum, nunc autem vilia sunt. Fuit tamen faber, qui fecit phialam vitream, quæ non frangebatur. Admissus ergo Cæsarem est cum suo munere, deinde fecit reporrigere Cæsari, & illam in pauimentum proiecit. Cæsar non pote validius, quam expauit, at ille sustulit phialam de terra: collisa erat, tamquam vasum æneum. Deinde martiolum de sinu protulit, & phialam otio belle correxit: hoc facto putabat se coleum Iouis tenere. Vtique, postquam illi dixit. Nunquid alius scit hanc conditu- ram vitreorum? Vide modo. Postquam negauit, iussit illum Cęsar decollari; quia enim

si scitum esset, aurum pro luto haberemus. In argento plane studiosus sum. Habeo scyphos vrnales plus minus, quemadmodum Cassandra occidit filios suos, & pueri mortui iacent, sicuti verè putes. Habeo capidem, quam reliquit patronus meus, vbi Dædalus Nioben in equum Troianum includit. Nam hemerotis pugnassent petraitis in poculis. Habeo omnia ponderosa; meum enim intelligere nulla pecunia vendo. Hæc dum refert, puer calicem proiecit; ad quem respiciens Trimalcio: Cito, inquit, te ipsum cæde, quia nugax es; statim puer demisso labrare. At ille: Quid me inquit rogas? tamquam ego tibi molestus sim: suadeo à te impetres, ne sis nugax. Tandem ergo exoratus à nobis missionem dedit puero. Ille dimissus circa mensam percucurrit, &, Aquam foras, vinum intro clamauit. Excipimus vrbanitatem iocantis, & ante omnes Agamemnon, qui sciebat, quibus meritis reuocaretur ad cœnã. Ceterum laudatus Trimalcio hilarius bibit, etiam ebrio proximus. Nemo, inquit, vestrum rogat Fortunatam meam, ut saltet? Credite mihi, cordacem nemo melius ducit: atque ipse erectis supra frontem ma-

nibus Syrum hiſtrionem exhibebat, concinente tota familia: madeia, perimadeia; & prodiſſet in medium, niſi Fortunata ad aurem acceſſiſſet: &, credo, dixerit non decere grauitatem eius tam humiles ineptias. Nihil autem tam inæquale erat, nam modo Fortunatam ſuam reuertebatur, modo ad naturam. Et plane interpellauit ſaltationis libidinem actuarius, qui tamquam Vrbis acta recitauit. VII Kal. Sextiles in prędio Cumano, quod eſt Trimalcionis, nati ſunt pueri XXX, puellæ XL: ſublata in horreum, ex area, tritici millia modium quingenta: boues domiti quingenti. Eodem die Mithridates ſeruus in Crucem actus eſt, quia Gai noſtri genio maledixerat. Eodem die in arcam relatum eſt, quod collocari non potuit, ſeſtertium centies. Eodem die incendium factum eſt in hortis Pompeianis, ortum ex ædibus nocte villici. Quid? inquit Trimalcio: Quando mihi Pompeiani horti empti ſunt? Anno priore, inquit actuarius, & ideo in rationem nondum venerunt. Excanduit Trimalcio: & Quicumque, inquit, mihi fundi empti fuerint, niſi intra ſextum menſem ſciero, in rationes meas inferri veto. Iam etiam edicta

Aedilium recitabantur: & saltuariorum testamenta, quibus Trimalcio cum elogio exheredabatur: iam nomina villicorum: & repudiata a circumitore liberta, in balneatoris contubernio deprehensa: & atriensis Baias relegatus: iam reus factus dispensator: & iudicium inter cubicularios actum. Petauristarij autem tandem venerunt: baro insulsissimus cum scalis constitit, puerumque iussit per gradus, & in summa parte odaria saltare, circulos deinde ardentes transire, & dentibus amphoram sustinere. Mirabatur hæc solus Trimalcio, dicebatq; ingratum artificium esse. Ceterum duo esse in rebus humanis, quæ libentissime spectaret, petauristarios, & cornices: reliqua animalia cromataricas meras esse. Nam & comœdos, inquit, emeram, & malui illos Attellam facere, & choraulem meum iussi Latine cantare. Cum maxime hæc dicente Gaio, puer Trimalcionis delapsus est. Conclamauit familia, nec minus conuiuæ, non propter hominem tam perditum, cuius etiã ceruices fractas libenter vidissent, sed propter malum exitum cœnæ, ne necesse haberent alienum mortuum plorare. Ipse Trimalcio cum grauiter ingemuisset, super-

que brachium tamquam læſum incubuiſſet, concurrere medici, & inter primos Fortunata crinibus paſſis, cum ſcypho, miſeramque ſe, atque infelicem proclamauit. Nam puer quidem, qui ceciderat circumibat iam dudum pedes noſtros, & miſſionem rogabat. Peſſime mihi erat, ne his precibus periculo aliquid cataſtropha quæreretur. Nec enim adhuc exciderat cocus ille, qui oblitus fuerat porcum exenterare. Itaque totum circumſpicere triclinium cœpi, ne per parietem automaton aliquod exiret; vtique poſtquam ſeruus verberari cœpit, qui brachiũ domini concuſum alba potius, quam conchiliata inuolucrat lana. Nec longe aberrauit ſuſpicio mea, in vicem enim cœnæ venit decretum Trimalcionis, quo puerum iuſſit liberum eſſe, ne quis poſſet dicere, tantum virum eſſe à ſeruo liberatũ. Comprobamus nos factum, & quam in præcipiti res humanæ eſſent vario ſermone garrimus. Ita, inquit Trimalcio, non oportet hunc caſum ſine inſcriptione tranſire; ſtatimque codicillos popoſcit, & non diu cogitatione diſtorta hæc recitauit:

Quod non expectes ex tranſuerſo fit,
Et ſuper nos fortuna negotia curat.

Diſticon Trimalcionis eſt, cum elego ſuo:

Quare da nobis vina falerna puer.

Ab hoc epigrammate cœpit poëtarum eſſe mentio, diuq; ſumma carminis penes Mopſum Thracem memorata eſt; donec Trimalcio: Rogo, inquit, magiſter, quid putas inter Ciceronem, & Publium intereſſe? Ego alterum puto diſertiorem fuiſſe, alterum honeſtiorem; Quid enim his melius dici poteſt?

Luxuriæ ritu Martis marcent mœnia
Tuo palato clauſus pauo naſcitur,
Plumato amictus auro Babylonico:
Gallina tibi Numidica, tibi Gallus ſpado,
Ciconia etiam grata, peregrina, hoſpita,
Pietaticultrix, gracilipes, crotaliſtria,
Auis exul hiemis, titulus tepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.
Quo margarita cara tribacca Indica?
An vt matrona ornata phaleris pelagijs
Tollat pedes indomita in ſtrato extraneo?
Smaragdum ad quam rem, viridem, pretioſum vitrum?
Quo Carchedonios optas ignes lapideos,
Niſi vt ſcintillet? probitas eſt carbunculos,
Aequum eſt inducere nuptam ventum textilem,

Palam prostare nudam in nebula lanæ.

Quod autem, inquit, putamus secundum litteras difficillimum esse artificium? Ego puto medicum, & numularium: medicus, qui scit quid homunciones intra præcordia sua habeant, & quando febris veniat; etiamsi illos odi pessime, qui mihi iubent sæpe anatinam parari: numularius, qui per argentum æs videt. Nam mutæ bestiæ laboriosissimæ boues, & oues: boues, quorum beneficio panem manducamus: oues, quia lana illæ nos gloriosos faciunt, & facinus indignum aliquis ouillam esset tunicam habet. Apes enim ego diuinas bestias puto, quæ mel vomunt, etiamsi dicuntur illud a Ioue afferre; ideo autem pungunt, quia vbicumque dulce est, ibi & acidum inuenies. Iam etiam philosophos de negotio deijciebat, cum pittacia in scypho circumferri cœperunt. Puerque super hoc positus officium apophoreta recitauit, argentum sceleratum: allata est perna, supra quam acitabula erant posita, ceruical, offla, colaris: allata est seri sapia, & contumelia aecrophragiæ, sæledatæ sunt, & census cum malo, porri, & persica, flagellum, & cultrum: accepit passeres, & muscarium,

uvam paſſam, & mel Atticum, cœnatoria, & forenſia, offlam, & tabulas: accepit canalem, & pedalem: lepus, & ſolea eſt allata: murænam, & litteram murem cum rana alligatam, faſcemque betæ; diu riſimus: ſexcenta huiuſmodi fuerunt, quæ iam ceciderunt memoria mea. Ceterum Aſcyltos intemperantis licentiæ, cum omnia ſublatis manibus eluderet, & vſque ad lacrimas rideret, vnus ex conlibertis Trimalcionis excanduit, is ipſe, qui ſupra me diſcumbebat: &, Quid rides, inquit, berbex? an tibi nō placent lautitiæ domini mei? tu enim beatior es, & conuiuare melius ſoles. Ita tutelam huius loci habeam propitiam, vt ego, ſi ſecundum illum diſcumberem, iam illi balatum duxiſſem. Bellum pomum, qui rideat alios: larifuga neſcio quis nocturnus, qui nō valet lotium ſuum. ad ſummam, ſi circumminxero illum, neſciet qua fugiat. Non me hercule ſoleo cito feruere, ſed in molli carne vermes naſcuntur. Ridet? quid habet, quod rideat? Nunquid pater fœtum emit? Lana eques Romanus es, & ego Regis filius; quare ergo ſeruiuiſti? quia ipſe me dedi in ſeruitutem, & malui ciuis Romanus eſſe, quam tributarius:

& nunc spero me sic viuere, vt nemini iocus sim. Homo inter homines suos capite aperto ambulo: assem ærarium nemini debeo: constitutum habui nunquam: nemo mihi in foro dixit, redde quod debes: glebulas emi, lamellulas paraui: viginti ventres pasco,& canem:contubernalem meam redemi, ne quis in illius manus tergeret: mille denarios pro capite solui: seuir gratis factus sum: spero sic moriar, vt mortuus non erubescam: tu autem tam laboriosus es, vt post te non respicias? in alio pedicellum vides, in te ricium non vides? tibi soli ridiculi videmur? Ecce magister tuus, homo maior natu: placemus illi, tu læticulosus, nec munecma arguta suasus fictilis; imo lorus in aqua, lentior non melior: tu beatior es, bis prandebis cœna. Ego fidem meam malo, quam thesauros. ad summam, quisquam me bis poposcit: annis quadraginta seruiui, nemo tamen scit, vtrum seruus essem, an liber, & puer capillatus in hanc coloniam veni; adhuc Basilica non erat facta; dedi tamen operam, vt domino satisfacerem, homini mali isto, & dignitosso, cuius pluris erat vnguis, quam tu totus es: & habebam in domo, qui mihi pedem

opponerent hac, illac; tamen, genio illius gratias, enataui: Hæc sunt vera, athlanam in ingenuum nasci tam facile est, quam accede istoc. Quid nunc stupes, tamquam hircus merculia?

Post hoc dictum Gyton, qui ad pedes stabat, risum iam diu compressum etiam indecenter effudit; quod cum animaduertisset aduersarius Ascylti flexit conuicium in puerum: & Tu autem, inquit, etiam tu rides cepa pirrata? O' Saturnalia! Rogo, mensis December est? Quando vicesimam numerasti? Quid faciat crucis offla, coruorum cibaria? Curabo iam tibi Iouis iratus sit, & isti, qui tibi non imperat. Ita satur pane fiam, vt ego istud cum liberto meo dono; alioquin iam tibi de presentiarum reddidissem. Bene nos habemus, aut isti genge, qui tibi non imperant. plane qualis dominus, talis & seruus. Vix me teneo, & sum natura caldus: cicer eius cum cæpi matrem meam dupondij non facio: recte videbo te stu . . . : publicum mus, imo terræ tuber nec sursum nec deorsum non cresco, nisi dominum tuum in rutæ folium non coniecit: nec tibi par ero, licet me hercules Iouem Olympum clames, curabo longe tibi sit comula

ista

iſta betalis,& dominus dupōdiarius. Recte venies ſub dentem, aut ego non me noui, aut non deridebis, licet barbam auream habeas. Satana tibi irata ſit curabo, & qui te primus decero defecit: non didici geometras, cretica, & alogias menias; ſed lapidarias litteras ſcio, partes centum dico, ad æs, ad pondus, ad numum. ad ſummam, ſi quid vis ego, & tu, ſponſiunculam exi defero lana. Iam ſcies patrem tuum mercedes perdidiſſe; quamuis & rethoricam ſcio: ecce quidem vobis longe venio, late venio, ſolue me: dicam tibi, qui de nobis currit, & de loco non mouetur: qui de nobis creſcit, & minor fit. Curris, ſtupes, ſatagis, tamquam mus in matella. Ergo aut tace, aut meliorem noli moleſtare, qui te natum non putat, niſi ſi me iudicas anulos buxeos curare, quos amicæ tuæ inuolaſti. Occuponem propitium, eamus in forum, & pecunias mutuemur. iam ſcies hoc ferrum fidem habere. Vah bella res eſt volpi ſuda. ita lucrum faciam, & ita bene moriar, aut populus per exitum meum iuret, niſi te toga vbiq; peruerſa fuero perſecutus: bella res & iſte, qui te hæc docet, mufrius non magiſter. Didicimus; dicebat enim magi-
ſter:

ſter: ſunt veſtra ſalua: recta domum: caue circumſpicias: caue maiorem maledicas, aut numera mappalia: nemo dupondum euadit. Ego, quod me ſic vides, propter artificium meum Dijs gratias ago. Cœperat Aſcyltos reſpondere conuicio, ſed Trimalcio delectatus colliberti eloquentia: Agite, inquit, ſcordalias de medio; ſuauiter ſit potius, & tu Hermeros parce adoleſcentulo: ſanguen illi feruet, tu melior eſto. Semper in hac re qui vincitur, vincit. Et tu, cum eſſes capo coco coco, atque cor non habeas. Simus ergo, quod melius eſt, a primitis hilares, & Homeriſtas ſpectemus. Intrauit factio ſtatim, haſtiſque ſcuta concrepuit: ipſe Trimalcio in puluino conſedit, & cum Homeriſtæ Græcis verſibus colloquerentur, vt inſolenter ſolent, ille canora voce latine legebat librum. Mox ſilentio facto: Scitis, inquit, quam fabulam agant. Diomedes, & Ganymedes duo fratres fuerunt: horum ſoror erat Helena. Agamemnon illam rapuit, et Dianæ ceruam ſubiecit. Ita nunc Homerus dicit, quemadmodum inter ſe pugnent Troiani, et Parentini. Vicit ſcilicet, et Iphigeniam filiam ſuam Achilli dedit vxorem; ob eam

rem Aiax inſanit, et ſtatim argumentum explicabit. Hæc vt dixit Trimalcio, clamorem Homeriſtæ ſuſtulerunt, interque familiam diſcurrentem vitulus in lance clunaria elixus allatus eſt, & quidem galeatus. Secutus eſt Aiax, ſtrictoque gladio, tanquam inſaniret, concidit, ac modo verſa, modo ſpuma geſticulatus, mucrone fruſta collegit, mirantibuſque vitulum partitus eſt. Nec diu mirari licuit tam elegantes ſtrophas, nam repente lacunaria ſonare cœperunt, totumque triclinium intremuit. Conſternatus ego ex ſurrexi, & timui ne per tectum petauriſtarius aliquis deſcenderet: nec minus reliqui conuiuæ mirantes erexere vultus, expectantes quid noui de cælo nuntiaretur. Ecce autem deductus lacunaribus ſubito circulus ingens, de cupa videlicet grandi excuſſus demittitur, cuius per totum orbem coronæ aureæ, cum alabaſtris vnguenti pendebant. Dum hęc apophoreta iubemur ſumere, reſpiciens ad menſam, iam illic repoſitorium cum placentis aliquot erat poſitum, quod medium Priapus à piſtore factus tenebat, gremioque ſatis amplo omnis generis poma, & uvas ſuſtinebat, more vulgato. Auidius ad

pom-

pompam manus porreximus, & repente noua ludorum remiſſio hilaritatem hic refecit. Omnes enim placentæ, omniaque poma, etiam minima vexatione contacta, cœperunt effundere crocum, & vſque ad nos moleſtus humor accedere. Rati ergo ſacrum eſſe periculum tam religioſo apparatu perfusũ, cõſurreximus altius, & Auguſto patri patriæ Feliciter diximus: quibuſdã tamen, etiam poſt hanc venerationem, poma rapientibus, & ipſas mappas impleuimus. Ego præcipue, qui nullo ſatis amplo munere putabam me onerare Gytonis ſinum. Inter hæc, tres pueri candidas ſuccincti tunicas intrauerunt: quorum duo Lares bullatos ſupra menſam poſuerunt: vnus pateram vini circumferens, Dij propitij clamabat. Aiebat autem vnum Cerdonem, alterum Felicionem, tertium Lucronem vocari. Nos etiam veram imaginem ipſius Trimalcionis, cum iam omnes baſiarent, erubuimus præterire.

Poſtquam ergo omnes bonam mentem, bonamque valetudinem ſibi optarunt, Trimalcio ad Nicerotem reſpexit: & Solebas, inqnit, ſuauius eſſe in conuictu; neſcio quid nec taces, nec mutes. Oro te, ſic felicem

mẽ

me videas, narra illud, quod tibi vſu venit. Niceros delectatus affabilitate amici: Omne me, inquit, lucrum tranſeat, niſi iam dudum gaudimonio diſſilio, quod te talem video. Itaque hilaria mera ſint, & ſi timeo iſtos ſcholaſticos, ne derideant. Viderint. Narrabo tamen, quid enim mihi aufert, qui ridet? Satius eſt rideri, quam derideri. Hæc vbi dicta dedit, talem fabulam exorſus eſt. Cum adhuc ſeruirem, habitabamus in vico anguſto (nunc Gauillæ domus eſt) ibi, quomodo Dij volunt, amare cœpi vxorem Terentij coponis: noueratis Meliſſam Tarentinam, pulcherrimum baci ballum. Sed ego non me hercule corporaliter, aut propter res venerarias curaui; ſed magis, quod bene moriar fuit. Si quid ab illa petij, nunquam mihi negatum fuit: aſſem ſemiſſem habui: in illius ſinum demandaui, nec vnquam feſſellitus ſum huius contubernalis. Ad villam ſupremum diem obijt. Itaque per ſcutum, per ocream egraginaui quemadmodum ad illam peruenirem: in anguſtijs autem amici apparent. Forte Dominus Capuæ exierat ad ſcruta ſcita expediēda. Nactus ego occaſionem, perſuadeo hoſpitem noſtrum, vt mecum ad quintum

mil-

milliarium veniat: erat autem miles fortis, tanquam orcus apoculanius. Nos circa gallicinia, Luna lucebat tanquam meridie, venimus inter monimenta. Homo meus cœpit ad ſtellas facere, ſed ego cantabundus & ſtellas numero; deinde vt reſpexi ad comitem, ille exuit ſe, & omnia veſtimenta ſecundum iam poſuit mihi in animo in naſo eſſe. Stabam tanquam mortuus: at ille circum minxit veſtimenta ſua, & ſubito lupus factus eſt. Nolite me iocari putare; vt mentiar, nullius patrimonium tanti facio; ſed, quod cœperam dicere, poſtquam lupus factus eſt, vlulare cœpit, & in ſiluas fugit. Ego primitus neſciebam vbi eſſem: deinde acceſſi, vt veſtimenta eius tollerem, illa autem lapidea facta ſunt. Qui mori timore, niſi ego? Gladium tamen ſtrinxi, & matarita vmbras cecidi, donec ad villam amicæ meæ peruenirem. In laruam intraui; pene animam ebulliui: ſudor mihi per bifurcum volabat: oculi mortui: vix vnquam refectus ſum. Meliſſa mea mirari cœpit, quod tam ſero ambularem: &, Si ante, inquit, veniſſes, ſaltem nobis adiutaſſes; lupus enim villam intrauit, & omnia pecora, tanquam lanius ſanguinem illis
mi-

misit: nec tamen derisit, etiam si fugit; seruus enim noster lancea collum eius traiecit. Hæc vt audiui, operire oculos amplius non potui, sed luce clara hac nostri domum fugi, tanquam copo compilatus: & postquam veni in illum locum, in quo lapidea vestimenta erant facta, nihil inueni, nisi sanguinem. Vt vero domum veni, iacebat miles meus in lecto, tanquam bouis, & collum illius medicus curabat. Intellexi illum versipellem esse, nec postea cum illo panem gustare potui; non si me occidisses. Viderint, qui hoc de alibi exopinissent: ego si mentior, Genios vestros iratos habeam.

Attonitis admiratione vniuersis: Saluo, inquit, tuo sermone, Trimalcio, si qua fides est, vt mihi pili inhorruerunt; quia scio Niceronem nihil nugarum narrare. Imo certus est, & minime linguosus, nam & ipse vobis rem horribilem narrabo. Asinus in tegulis, cum adhuc capillatus essem, nam à puero vitam chiam gessi ipim mostri delicatus decessit, me hercules margaritum, cacritus, & omnium numerum. Cum ergo illum mater misella plangeret, & nos tum plures in tristimonio essemus, subito strigæ cœperunt, putares canem leporem persequi.

qui. Habebamus tunc hominem Cappadocem, longum, valde audaculum, & qui valebat Iouem iratum tollere. Hic audacter ſtricto gladio extra oſtium percucurrit inuoluta manu ſiniſtra curioſe, & mulierem, tanquam hoc loco, ſaluum ſit quod tango, mediam traiecit. Audimus gemitum, & plane non mentiar, ipſas non vidimus: baro autem noſter introuerſus ſe proiecit in lectum, & corpus totum liuidum habebat, quaſi flagellis cæſus, quia ſcilicet illum tetigerat mala manus. Nos cluſo oſtio redimus iterum ad officium; ſed dum mater amplexaret corpus filij ſui, tangit, & videt manuciolum de ſtramentis factum: non cor habebat: non inteſtina: non quicquam; ſcilicet iam ſtrigæ puerum inuolauerant, & ſuppoſuerant ſtramentitium vaccatonem. Rogo vos, oportet credatis, ſunt mulieres plus ſciæ, ſunt nocturnæ, & quod ſurſum eſt deorſum faciunt. Ceterum baro ille longus, poſt hoc factum, nunquam coloris ſui fuit; imo poſt paucos dies freneticus perijt. Miramur nos, & pariter credimus, oſculatique menſam rogamus nocturnas, vt ſuis ſe teneant, dum redimus à cœna. Et ſane iam lucernæ mihi plures vi-

debantur ardere, totumque triclinium esse mutatum, cum Trimalcio: Tibi dico, inquit, Plocrime nihil narras? nihil nos delectaris? & solebas suauis esse, canturire, belle deuerbia adjcere, melicam heu, heu! ab istis dulcis carica. Iam, inquit ille, quadrigæ meæ decucurrerunt, ex quo podagricus factus sum, alioquin cum essem adolescentulus cantando pene phtisicus factus sum. quid saltare? quid deuerbia? quid tonstrinum? quem parem habui, nisi vnum Apelletem? oppositaque ad os manu nescio quid tetrum exsibilauit, quod postea Græcum esse affirmabat: nec non Trimalcio ipse, cum tubicines esset imitatus ad delicias suas respexit, quem Cræsum appellabat. Puer autem lippus, sordidissimus dentibus catellam nigram, atque indecenter pinguem prasina inuoluebat fascia, panemque semissem ponebat supra torum, atque hac nausea recusantem saginabat; quo admonitus officio Trimalcio Scylacem iussit adduci, præsidium domus, familiæque. Nec mora, ingentis formæ adductus est canis catena vinctus, admonitusque ostiarij calce vt cubaret, ante mensam se posuit. Tum Trimalcio iactans candidum panem:

Ne-

Nemo, inquit, in domo mea me plus amat. Indignatus puer, quod Scylacem tam effuſe laudaret, catellam in terra depoſuit, hortatuſque vt ad rixam properaret: Scylax, canino ſubiret vſus ingenio, teterrimo latratu triclinium impleuit, Margaritamque Crœſi pene lacerauit. Nec intra rixam tumultus conſtitit, ſed candelabrum etiam ſupra menſam euerſum, & vaſa omnia criſtallina comminuit, & oleo feruenti aliquot conuiuas reſperſit. Trimalcio, ne videretur iactura motus, baſiauit puerum, ac iuſſit ſupra dorſum aſcendere ſuum. Non moratus ille vſus equo, manuque plena ſcapulas eius ſubinde verberauit, interque riſum proclamauit: Bucca, bucca, quot ſunt hic. Repreſſus ergo Trimalcio camellam grandem iuſſit miſceri, potiones diuidi omnibus ſeruis, qui ad pedes ſedebant, adiecta exceptione: Si quis, inquit, noluerit accipere caput illi perfunde. interdiu ſeuera, nunc hilaria.

Hanc humanitatem inſecutæ ſunt matteæ, quarum etiam recordatio me, ſi qua eſt dicenti fides, offendit. Singulæ enim gallinæ altiles pro turdis circulatæ ſunt, & oua anſerina pileata, quæ vt comeſſemus

ambitiosissime nobis Trimalcio petijt, dicens exossatas esse gallinas. Inter hæc triclinij valuas Lictor percussit, amictusque veste alba, cum ingenti frequentia commissator intrauit. Ego maiestate conterritus Prætorem putabam venisse. Itaq; tentaui assurgere, & nudos pedes in terram deferre. Risit hanc trepidationem Agamemnon, & Contine te, inquit, homo stultissime. Habinna Seuir est, idemque lapidarius, qui videretur monumenta optime facere.

Recreatus hoc sermone reposui cubitũ, Habinnamque intrantem cum admiratione ingenti spectabam. Ille autem iam ebrius vxoris suæ humeris imposuerat manus, oneratusque aliquot coronis, & vnguento per frontem in oculos fluente, Prætorio loco se posuit, continuoque vinum, & caldam poposcit. Delectatus hac Trimalcio hilaritate, & ipse capaciorem poposcit scyphum, quæsiuitque quomodo acceptus esset? Omnia, inquit, habuimus, præter te; oculi enim mei hic erant: & me hercules bene fuit. Scissa lacuum nouendialem seruo suo misello faciebat, quem mortuum manumiserat: & puto cum vicensimarijs

magnam mantiffam habet. quinquaginta enim millibus existimant mortuum. Sed tamen suauiter fuit, etiam si coacti sumus dimidias potiones supra officula eius effundere. Tamen, inquit, Trimalcio, quid habuistis in cœna? Dicam, inquit, si potuero: non tam bonæ memoriæ sum, vt frequenter nomen meum obliuiscar. Habuimus tamen in primo porcum poculo coronatum, & circa saucunculum, & gizeria optime facta, & certe betam, & panem autopirum de suo sibi, quem ego malo, quam candidum, & vires facit, & cum mea re causa facio non ploro. Sequens ferculum fuit scriblita frigida, & supra mel caldum, infusum excellente, Hispanum. Itaque de scriblita quidem non minimum edi, de melle me vsque tetigi circa cicer, & lupinum, calue arbitratu, & mala singula: ego tamen duo sustuli, & ecce in mappa alligata habeo, nam si aliquid muneris meo vernulæ non tulero, habebo conuicium. Bene me admonet domina mea; in prospectu habuimus vrsinæ frustum, de quo cum imprudens Scintilla gustasset, pene intestina sua vomuit: ego contra plus libram comedi, nam ipsum aprum sapiebat, & si, inquam,

vrſus homuncionem comeſt, quanto magis homuncio debet vrſum comeſſe? In ſummo habuimus caſeum mollem, & ſapa, & cocleas ſingulas, & corde fruſta, & epatia in catillis, & oua pileata, & rapam, & ſenape, & catillum concagatum, pax palamedes, & in alueo circulata ſunt oxicomina. Vnde quidem etiam improbiter nos pugno ſuſtulerunt, nam perna emiſſionem dedimus. Sed narra mihi Gai, rogo, Fortunata quare non recumbit? Quomodo noſti, inquit, illam Trimalcio, niſi argentum compoſuerit, niſi reliquias pueris diuiſerit, aquam in os ſuum non conijciet. Atqui, reſpondit Habinnas, niſi illa diſcumbit, ego me apoculo: & cœperat ſurgere, niſi ſigno dato Fortunata quater amplius à tota familia eſſet vocata. Venit ergo galbino ſuccincta cingillo, ita vt infra ceraſina appareret tunica, & periſcelides tortæ, phœcaſiæque inauratæ. Tunc ſudario manus tergens, quod in collo habebat, applicat ſe illi toro, in quo Scintilla Habinnæ diſcumbebat vxor, oſculataque plaudentem, eſt te, inquit, videre. Eo deinde peruentum eſt, vt Fortunata armillas ſuas craſſiſſimis detraheret lacertis, Scintillæ-

que miranti oſtenderet. Vltimo etiam periscelides reſoluit, & reticulum aureum, quem ex ſobrijſſa eſſe dicebat. Notauit hæc Trimalcio, iuſſitque afferri omnia: &, Videtis, inquit, mulieres compedes, ſic nos barcalæde ſpoliamur. Sexpondo, & ſelibram debet habere, & ipſe nihilominus habeo decem pondo armillam, ex milleſimis Mercurij factam. Vltimo etiam, ne mentiri videretur, ſtateram iuſſit afferri, & circulatum approbari pondus. Nec melior Scintilla, quæ de ceruice ſua capſellam detraxit aureolam, quam Felicionem appellabat, inde duo crotalia protulit, & Fortunatæ inuicem conſideranda dedit: &, Domini, inquit, mei beneficio nemo habet meliora. Quid, inquit Habinnas, excatariſſaſti me, vt tibi emerem fabam vitream. Plane, ſi filiam haberem, auriculas illi præciderem. Mulieres ſi non eſſent, omnia pro luto haberemus. nunc hoc eſt caldum meiere, & frigidum potare. Interim mulieres ſauciæ inter ſe riſerunt, ebriæq; iunxerunt oſcula: dum altera diligentiam matri familiæ iactat: altera delicias, & indulgentiam viri; dumque ſic cohærent, Habinnas furtim conſurrexit, pedeſque For-

tunatæ correctos super lectum immisit. An, an, illa proclamauit, aberrante tunica super genua composita. Ergo in gremio Scintillæ indecens imam rubore faciem sudario abscondit. Interposito deinde spatio, cum secundas mensas Trimalcio iussisset afferri, sustulerunt serui omnes mensas, & alias attulerunt, scrobemque croco, & minio tinctam sparserunt, &, quod numquam antevideram, ex lapide speculari puluerem tritum. Statim Trimalcio: Poteram, inquit, hoc ferculo esse contentus, secundas enim habetis mensas; si quid belli habes, affer. Interim puer Alexandrinus, qui caldam ministrabat luscinias cœpit imitari, clamante Trimalcione subinde: Muta. Ecce alius ludus: Seruus, qui ad pedes Habinnæ sedebat, iussus, credo, à domino suo proclamauit subito, canora voce:

Interea medium Aeneas iam classe tenebat.

Nullus sonus vnquam acidior percussit aures meas. nam, præter errantis barbarie, aut abiectum, aut diminutum clamorem, miscebat Atellanicos versus; vt tunc primum me etiam Virgilius offenderit. Lassus tamen cum aliquando dedisset, adiecit Habinnas: Et nunquid didicit? Sed

ego ad circulatores eum mittendo audibant. Itaque parem non habet, siue muliones volet, siue circulatores imitari. desperatus valde ingeniosus est. idem sutor est, idem cocus, idem pistor, omnis musæ mancipium. Duo tamen vitia habet, quæ si non haberet, esset omnium nummorum: recutitus est, & stertit; namque strabonus est, non curo. sicut Venus spectat, ideo nihil tacet: vix oculo mortuo vnquam illum emit retentis denarijs. Interpellauit loquentem Scintilla, &: Plane, inquit, non omnia artificia serui nequam narras: agaga est, at curabo stigma habeat. Risit Trimalcio, & Adcognosco, inquit, Cappadocem: nihil sibi defraudit: & mehercules laudo illum, hoc enim nemo parentat: tu autem Scintilla noli zelotypa esse. Crede mihi, & vos nouimus. Sic me saluum habeatis, vt ego sic solebam ipsum Ammeam debattuere, vt etiam dominus suspicaretur, & ideo me in villicationem relegauit. Sed tace linguam, dabo panem. Tanquam laudatus esset nequissimus seruus lucernam de sinu fictilem protulit, & amplius semihora tubicines imitatus est, succinente Habbina, & inferius labrum manu deprimente.

Vltimo, etiam in medium processit, & modo arundinibus quassis choraulas imitatus est, modo lacernatus cum flagello molionum fato egit; donec vocatum ad se Habbinas basiauit, potionemque illi porrexit, &, Tanto melior, inquit, massa dono tibi caligas. Nec vllus tot malorum finis fuisset, nisi epidipnis esset allata, turdis iligine, uvis passis, nucibusque fartis. Insecuta sunt Cydonia etiam mala spinis confixa, vt echinos efficerent; & hæc quidem tolerabilia erant, si non ferculum longe monstruosius effecisset, vt vel fame perire malemus. Nam cum positus esset, vt nos putabamus, anser altilis circaque pisces, & omnium genera auium, inquit Trimalcio: Quicquid videtis hic positum, de vno corpore est factum. Ego, scilicet homo prudentissimus, statim intellexi quid esset, & respiciens Agamemnonem: Mirabar, inquam, nisi omnia ista defricta sunt, aut certe de luto: vidi Romæ Saturnalibus eiusmodi cęnarum imaginem fieri. Nec dum finieram sermonem, cum Trimalcio ait: Ita crescam patrimonio, non corpore, vt ista cocus meus de porco fecit. Non potest esse pretiosior homo. Volueris, de bulla faciet piscem, de lardo pa-

lumbum, de perna turturem, de colæpio gallinam; & ideo, ingenio meo, impositum est illi nomen bellissimum, nam Dædalus vocatur: & quia bonam mentem habet, attulit illi Romam vnus cultros Norico ferro, quos statim iussit afferri, inspectosque miratus est, & nobis potestatem fecit, vt mucronem ad buccam probaremus. Subito intrauerunt duo serui, tamquam qui rixam ad locum fecissent; certe in loco adhuc amphoras habebant. Cum ergo Trimalcio ius inter litigantes diceret, neuter sententiam tulit decernentis, sed alterius amphoram fuste percussit. Consternati nos insolentia ebriorum intentauimus oculos in præliantes, notauimusque ostrea, pectinesque e castris labentia, quæ collecta puer lance circumtulit. Has lautitias æquauit ingeniosus cocus, in craticula enim argentea cochleas attulit, & tremula, teterrimaque voce cantauit. Pudet referre quæ sequuntur: inaudito enim more pueri capillati attulerunt vnguentum in argentea pelui, pedesque recumbentium vnxerunt, cum ante crura, pedesque, talosque coronis iunxissent. Hinc ex eodem vnguento in vinarium, atque lucernam liquatum est infu-

fufum. Iam cœperat Fortunata velle faltare: iam Scintilla frequentius plaudebat, quam loquebatur; cum Trimalcio: Permitto, inquit, Philargire, & Carrio, & fi prafimanus es famofus, dic & Minophile contubernali tuo difcumbat. Quid multa? pene de lectis deiecti fumus, adeo totum triclinium familia occupauerat. Certe ego notaui fuper me pofitum cocum, qui de porco anferem fecerat, muria, condimentifque fœtentem. Nec contentus fuit recumbere, fed continuo Ephefum Tragœdum cœpit imitari, & fubinde dominum fuum fponfione prouocare, fi prafinus proximis Circenfibus primam palmam. Diffufus hac contentione Trimalcio: Amici, inquit, & ferui homines funt, & æque vnum lactem biberunt, etiam fi illos malus fatus oppreſſerit; tamen me faluo cito aquam liberam guftabunt. Ad fummam omnes illos in teftamento meo manumitto. Philargiro & fundum lego, & contubernalem fuam. Carrioni quoq; infulam, & vicefimam, & lectum ftratum. Nam Fortunatam meam heredem facio, & commendo illam omnibus amicis meis: & hæc omnia publico ideo, ut familia mea jam nunc fic me

amet,

amet, tanquam mortuum. Gratias agere omnes indulgentię cœperant domini, cum ille oblitus nugarum exemplar teſtamenti iuſſit afferri, & totum à primo ad ultimum, ingemiſcente familia, recitauit. Reſpiciens deinde Habinnam: Quid dicis, inquit, amice cariſſime? ædificas monumentum meum, quemadmodum te iuſſi? Valde te rogo, ut ſecundum pedes ſtatuæ meæ catellam pingas, & coronas, & unguenta, & petractis omnes pugnas, ut mihi contingat tuo beneficio poſt mortem viuere. Præterea, ut ſint in fronte pedes centum: in agrum pedes ducenti. Omne genus enim pomæ volo ſit circa cineres meos, & vinearum largiter. Valde enim falſum eſt, viuo quidem domos cultas eſſe: non curari eas, vbi diutius nobis habitandum eſt; & ideo ante omnia adijci volo. HOC MONVMENTVM HEREDEM NON SEQVATVR.

Ceterum erit mihi curę, ut teſtamento caueam, ne mortuus iniuriam accipiam: pręponam enim vnum ex libertis ſepulcro meo, cuſtodiæ cauſa, ne in monumentum meum populus cacatum currat. Te rogo, vt naues etiam monumenti mei facias ple-

nis velis euntes : & me in tribunali ſedentem prætextatum, cum anulis aureis quinque, & numos in publico de ſacculo effundentem; ſcis enim, quod epulum dedi binos denarios : facias, ſi tibi videtur, & triclinia : facies & totum populum ſibi ſuauiter facientem. Ad dexteram meam pones ſtatuam Fortunatæ meæ columbam tenentem : & catellam cingulo alligatam ducat : & Cicaronem meum : & amphoras copioſas, gypſatas, ne effluat vinum: & vnam licet fractam ſculpas, & ſuper eam puerum plorantém : horologium in medio, vt quiſquis horas inſpiciet, velit, nolit, nomen meum legat. Inſcriptio quoque vide diligenter ſi hæc ſatis idonea tibi videtur C. POMPEIVS TRIMALCIO MOECENATIANVS HIC REQVIESCIT. HVIC SEVIRATVS ABSENTI DECRETVS EST : CVM POSSET IN OMNIBVS DECVRIIS ROMAE ESSE, TAMEN NOLVIT PLVS. FORTIS, FIDELIS, EX PARVO CREVIT. SESTERTIVM RELIQVIT TRECENTIES, NEC VNQVAM PHILOSOPHVM AVDIVIT. VALE ET TV. Hæc vt dixit Trimalcio, flere cœpit vbertim : flebat & Fortunata : flebat & Habin-

binnas: tota denique familia, tamquam in funus rogata, lamentatione triclinium implevit. Imo iam cœperam etiam ego plorare, cum Trimalcio: Ergo, inquit, cum ſciamus nos morituros eſſe, quare non viuamus? Sic vos felices videam, conijciamus nos in balneum, meo periculo non pœnitebit Sic calet tanquam furnus. Vero, vero, inquit Habinnas, de vna die duas facere nihil malo: nudiſque conſurrexit pedibus, & Trimalcionem gaudentem ſubſequi. Ego reſpiciens ad Aſcylton: Quid cogitas, inquam? ego enim, ſi videro balneum, ſtatim expirabo. Aſſentemur, ait ille, & dum illi balneum petunt, nos in turba exeamus. Cum hęc placuiſſent, ducente per porticum Gytone ad ianuam venimus: vbi canis catenarius tanto nos tumultu excepit, vt Aſcyltos etiam in piſcinam ceciderit: nec non ego quoque ebrius, qui & pictum timueram canem, dum natanti opem fero, in eundem gurgitem tractus ſum. Seruauit nos tamen atrienſis, qui interuentu ſuo, & canem placauit, & nos trementes extraxit in ſiccum. Et Gyton quidem, iamdudum ſeruatione acutiſſima redemerat à cane; quic-

quid

quid enim à nobis acceperat de cœna latranti ſparſerat, at ille euocatus cibo furorem ſuppreſſerat. Ceterum cum algentes vtique petiſſemus ab atrienſe, vt nos extra ianuam emitteret: Erras, inquit, ſi putas te exire hac poſſe, qua veniſti. Nemo vnquam conuiuarum per eandem ianuam emiſſus eſt. alia intrant, alia exeunt. Quid faciamus homines miſerrimi, & noui generis labyrintho incluſi, quibus lauari iam cœperat notum eſſe? Vltro ergo rogamus, vt nos ad balneum duceret. proiectiſque veſtimentis, quæ Gyton in aditu ſiccare cœpit, balneum intrauimus, anguſtum ſcilicet, & ciſternæ frigidariæ ſimile, in qua Trimalcio rectus ſtabat, aç ne ſic quidem putidiſſimam ei actionem licuit effugere. Nam nihil melius eſſe dicebat, quam ſine turba lauari: & eo loco ipſo aliquando piſtrinum fuiſſe. Deinde, vt laſſatus conſedit, inuitatus balnei ſono diduxit vſque ad cameram os ebrium, & cœpit Menecratis cantica lacerare, ſicut illi dicebant, qui linguam eius intelligebant. Ceteri conuiuæ circa labrum manibus nexiś currebant, & gingilipho ingenti clamore exſonabant: alij autem, aut reſtrictis mani-
bus

bus anulos de pauimento conabantur tollere: aut posito genu ceruices post terga flectere, & pedum extremos pollices tangere. Nos, dum alij sibi ludos faciunt, in solo, quod Trimalcioni perijapatur descendimus. Ergo ebrietate discussa in aliud triclinium deducti sumus, vbi Fortunata disposuerat lauticias suas; ita vt supra lucernas, æneolosque piscatores notauerim: & mensas totas argenteas, calicesque circa fictiles inauratos: & vinum in conspectu sacco defluens. Tum Trimalcio: Amici, inquit, hodie seruus meus babatoriam facit, homo, præfiscini, frugi, & micarius. Itaque tangomenas faciamus, & vsque in lucem cœnemus. Hæc dicente eo gallus gallinaceus cantauit, qua voce confusus Trimalcio vinum sub mensa iussit effundi, lucernamq; etiam mero spargi; immo anulum traiecit in dexteram manum, & Non sine causa, inquit, hic buccinus signum dedit; nam aut incendium oportet fiat: aut aliquis in vicinia animam abijciet. Longe à nobis; itaque quisquis hunc indicem attulerit corollarium accipiet. Dicto citius de vicinia gallus allatus est, quem Trimalcio iussit, vt æno coctus fieret. Laceratus

igitur ab illo doctiſſimo coco, qui paulo ante de porco aues, piſceſque fecerat in cacabum eſt coniectus; dumque Dædalus potionem feruentiſſimam haurit, Fortunata mola buxea piper triuit. Sumptis igitur matheis reſpiciens ad familiam Trimalcio: Quid vos, inquit, adhuc non cœnaſtis? abite, vt alij veniant ad officium. Subijt igitur alia claſſis, & illi quidem exclamauere, Vale Gai: hi autem, Aue Gai. Hinc primum hilaritas noſtra turbata eſt; nam cum puer non inſpecioſus inter nouos intraſſet miniſtros, inuaſit eum Trimalcio, & oſculari diutius cœpit. Itaque Fortunata, vt ex quo ius firmum approbaret, maledicere Trimalcionem cœpit, & purgamentum, dedecuſque prædicare, qui non contineret libidinem ſuam. Vltimo etiam adiecit, canis. Trimalcio contra confuſus, offenſus conuicio calicem in faciem Fortunatæ immiſit. Illa tanquam oculum perdidiſſet exclamauit, manuſque trementes ad faciem ſuam admouit. Conſternata eſt etiam Scintilla, trepidantemque ſinu ſuo texit: imo puer quoque officioſus vrceolum frigidum ad malam eius admouit, ſuper quem incumbens Fortunata gemere, ac flere cœ-

pit.

pit. Contra Trimalcio: Quid enim, inquit, ambubaia non me miſit ſe de machillam illam ſuſtuli: hominem inter homines feci? at inflat ſe tanquam rana, & in ſinum ſuum conſpuit; codex, non mulier. Sed hic, qui in pergula natus eſt ædes non ſomniatur. Ita Genium meum propitium habeam, curabo domata ſit Caſſandra caligaria. Et ego homo dipondiarius ſeſtertium centies accipere potui. Scis tu me non mentiri. Agato vnguentaria here proxime ſeduxit me, & Suadeo, inquit, non patiaris genus tuum interire. At ego, dum bonatus ago, & nolo videri lenis, ipſe mihi aſciam in crus impegi. Recte curabo me vnguibus quæras: &, vt de preſentiarum intelligas quid tibi feceris: Habinna, nolo ſtatuam eius in monumento meo ponas, ne mortuus quidem lites habeam. Immo, vt ſciat me poſſe malum dare, nolo me mortuum baſiet. Poſt hoc fulmen Habinnas rogare cœpit, vt iam deſineret iraſci: & Nemo, inquit, noſtrum non peccat; homines ſumus non Dij. Idem & Scintilla flens dixit, ac per Genium eius, Gaium appellando, rogare cœpit, vt effrangeretur. Non tenuit vltra lacrimas Trimalcio, & Rogo, in-

quit, Habinna sic peculium tuum frunifcaris, si quid perperam feci in faciem meam inspue. Puerum basiaui frugalissimum, non propter formam eius, sed quia frugi est. decem partes dicit; librum ab oculo legit: thretium sibi de diarijs fecit: artisselium de suo parauit, & duas trullas. non est dignus, quem in oculis feram? sed Fortunata vetat. ita tibi videtur fulcipedia? suadeo bonum tuum concoquas milua, & me non facies ringentem amasiuncula; alioquin experieris cerebrum meum. Nosti me, quod semel destinaui clauo tabulari fixum est. Sed viuorum meminerimus. Vos rogo amici, vt vobis suauiter sit; nam ego quoque tam fui, quam vos estis, sed virtute mea ad hoc perueni. coricillum est quod homines facit, cetera quisquilia omnia. bene emo. bene vendo. alius alia vobis dicet. felicitate dissilio. Tu autem stertera, etiam num ploras? iam curabo fatum tuum plores. Sed, vt cœperam dicere, ad hanc me fortunam frugalitas mea perduxit. Tam magnus ex Asia veni, quam hic candelabrus est ad summa. quotidie me solebam ad illum me vri, & vt celerius rostrum barbatum haberem labra de lucerna vngebam.

tamen ad delicias femina ipſimi domino annos quatuordecim fui, nec turpe eſt quod dominus iubet. ego tamen, & ipſi meæ dominæ ſatisfaciebam. ſcitis quid dicam. taceo quia non ſum de glorioſis. Ceterum, quemadmodum Dj volunt, dominus in domo factus ſum; & ecce cœpi ipſimi cerebellum. quid multa? coheredem me Cæſari fecit, & accepit patrimonium laticlauium. Nemini tamen nihil ſatis eſt. concupiui negotiari: ne multis vos morer, quinque naues ædificaui: oneraui vinum, & tunc erat contra aurum: miſi Romam. putares me hoc iuſſiſſe. omnes naues naufragarunt. factum, non fabula: vno die Neptunus trecenties ſeſtertium deuorauit. Putatis me defeciſſe? non me hercules mi hæc iactura guſti fuit, tanquam nihil facti. alteras feci maiores, & meliores, & feliciores, vt nemo non me virum fortem diceret. Scis magna nauis magnam fortitudinem habet. oneraui rurſus vinum, lardum, fabam, ſeplaſium, mancipia. Hoc loco Fortunata rem piam fecit; omne enim aurum ſuum, omnia veſtimenta vendidit, & mi centum aureos in manu poſuit. hoc fuit peculij mei fermentum. cito fio, quod

Dij volunt. vno cursu centies sestertium corrotundaui. Statim redemi fundos omnes, qui patroni mei fuerant. ædifico domum. venalicia coemo iumenta. quicquid tangebam crescebat tanquam fauus. Postquam cœpi plus habere, quam tota patria mea habet, manum de tabula, sustuli me de negotiatione, & cœpi libertos fenerare. Et sane nolente me negotium meum agere, exorauit mathematicus, qui venerat forte in coloniam nostram, Græculus, Serapa nomine, conciliator Deorum. Hic mihi dixit etiam ea, quæ oblitus eram abacia, & acumi omnia exposcit, intestina mea nouerat, tantumque non dixerat, quid pridie cœnaueram. putasses illum semper mecum habitasse. Rogo Habinna, puto interfuisti, tu dominam tuam de rebus illis fecisti. tu parum felix in amicos es. nemo vnquam tibi parem gratiam refert. tu latifundia possides, tu viperam sub ala nutricas; & cur vobis non dixerim etiam nunc mi restare vitæ annos triginta, & menses quatuor, & dies duos? præterea cito accipiam hereditatem. Hæc mihi dicit fatus meus; quod si contigerit fundos Apuliæ iungere, satis viuus peruenero. Interim dum Mer-

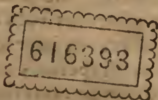
curius

curius vigilat ædificaui hanc domum: vt scitis casa erat, nunc templum est. habet quatuor cœnationes, cubicula viginti, porticus marmoratas duas, susum cellationem, cubiculum in quo ipse dormio, viperæ huius sessorium, hostiarij cellam per-bonam, hospitium hospites capit. ad summa Scaurus cum huc venit, nusquam mauoluit hospitari, & habet ad mare paternum hospitium, & multa alia sunt, quæ statim vobis ostendam. Credite mihi. assem habeas, assem valeas. habes, habeberis. sic amicus vester, qui fuit rana, nunc est rex. Interim Stiche profer vitalia, in quibus volo me efferri. profer & vnguentum, & ex illa amphora gustum, ex qua iubeo lauari ossa mea. Non est moratus Stichus, sed & stragulam albã, & prætextam in triclinium attulit, iussitq; nos tentare an bonis lanis essent confectæ. Tum subridens: Vide tu, inquit, Stiche ne ista mures tangant, aut tineæ; alioquin te viuum comburam. ego gloriosus volo efferri, vt totus mihi populus bene imprecetur. Statim ampullam nardi aperuit, omnesque nos vnxit: Spero, inquit, futurum, vt æque me mortuum iuuet, tanquam viuum; nam vinum quidem in vinarium iussit

in-

infundi: & Putate vos, ait, ad parentalia mea inuitatos esse. Ibat res ad summam nauseam, cum Trimalcio ebrietate turpissima grauis, nouum acroama, cornicines in triclinium iussit adduci, fultusque ceruicalibus multis extendit se supra torum extremum: & Fingite me, inquit, mortuum esse, dicite aliquid belli. Consonuere cornicines funebri strepitu. Vnus præcipue seruus libertinarij illius, qui inter hos honestissimus erat tam valde intonuit, vt totam concitaret viciniam. Itaque vigiles, qui custodiebant vicinam regionem rati ardere Trimalcionis domum, effregerunt ianuam subito, & cum aqua, & securibus tumultuari suo iure cœperunt. Nos occasionem opportunissimam nacti Agamemnoni verba dedimus, raptimque tam plane, quam ex incendio fugimus.

FINIS.

Pataujj, typis Pauli Frambotti Bibl, Super, Perm. 1664.
Cum Priuilegio.

